

Вікторія Павлишина,
магістр 2-го року навчання
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗБУДОВА НАПРЯМІВ МІЖДЕРЖАВНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ЗІ СЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

У статті автор розглядає розбудову системи міждержавних відносин України та Словацької Республіки. Відзначено, що Україна та Словаччина мають стійкі міждержавні відносини, які характеризуються наявністю спільних кордону та пріоритетів у сфері енергетичної безпеки, схожістю зовнішньополітичних стратегій у питаннях євроінтеграції, сталими економічними зв'язками. Приєднання СР у 2004 р. до НАТО і ЄС визначає необхідність вивчення стану і перспектив відносин між Україною і Словаччиною. Саме тому дедалі більшої потреби набуває узагальнення досвіду українсько-словацького співробітництва для подальшого розвитку європейської моделі міждержавних взаємин між двома країнами.

Ключові слова: Україна, Словацька Республіка, європейська та євроатлантична інтеграція, ЄС, НАТО, міждержавні відносини.

In the article the author considers the development of the system of interstate relations between Ukraine and the Slovak Republic. It is also noted that Ukraine and Slovakia have stable inter-state relations characterized by the existence of common borders and priorities in the field of energy security, similarity of foreign policy strategies in the field of European integration, and stable economic ties. The accession of the CP in 2004 to NATO and the EU determines the need to study the state and prospects of relations between Ukraine and Slovakia. That is why

the generalization of the experience of Ukrainian-Slovak cooperation for further development of the European model of interstate relations between the two countries is gaining ever greater needs.

Key words: *Ukraine, Slovak Republic, European and Euro-Atlantic integration, EU, NATO, interstate relations.*

Українсько-словацькі відносини важко пояснити в одноманітній палітрі сприйняття світу. Історія цих двох держав рясніє як позитивними прикладами співпраці, так і негативними, а швидше, неоднозначними, складними подіями. На сучасному етапі політичному експерту чи пересічному українському громадянину, який намагатиметься вписати Словацьку Республіку (СР) в систему координат «друг-недруг України в Європі», буде складно це зробити. Словацькі співрозмовники визнають, що Україна неоднозначно сприймається в словацькому суспільстві та політикумі, а українсько-російський конфлікт став випробуванням, яке виставило ціннісні суперечності в суспільстві, що має власний посткомуністичний синдром.

У міждержавному українсько-словацькому співробітництві можна виокремити два етапи: 1) 1993-2004 рр.; 2) 2004-2017 рр.

1 січня 1993 р. відбувся поділ Чехословаччини на дві самостійні країни. Цього ж дня Україна визнала Словацьку Республіку та Чеську Республіку. 29-30 червня 1993 р. президент Словаччини М. Ковач здійснив офіційний візит до України, під час якого було підписано Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво між Україною та Словацькою Республікою. Факт констатації відсутності територіальних претензій з боку наших держав став важливим показником започаткування добросусідських взаємовідносин [1, с. 877-883]. На сьогоднішній день

◆—————◆
договірною-правова база між Україною та Словацькою Республікою становить понад 90 угод [2].

Україна є невідомим сусідом, який, на відміну від сусідніх Угорщини чи Австрії, сприймається як далека периферія Європи. І справа не тільки в тому, що столиця Братислава, а й, отже, епіцентр словацького policy-making, географічно розміщена на кордонах з вищезгаданими країнами і в найвіддаленішій від України точці. Однак дається взнаки й той факт, що «залізна завіса», яка в часи комунізму відділяла комуністичні країни Центральної Європи не тільки від Західної Європи, а й від своїх сусідів в СРСР, збереглась у вигляді вже не фізичної, а ментальної «завіси». Події в Україні привернули до неї увагу, але проблема непізнаності України та українців у Словаччині не була розв'язана, а інформаційний вакуум продовжує заповнюватись викривленими уявленнями та стереотипами.

Причиною історичної «прохолоди» словаків до України є те, що вони сприймають її через російську призму, оскільки словацький націоналізм, на відміну від українського чи польського, був традиційно проросійським. Словаки завжди були симпатиками ідей панславізму. Словацький експерт Александр Дулеба пише з цього приводу: «Розглядаючи історії словацького та українського націоналізму, важко знайти приклади спільних інтересів і співпраці в минулому. З іншого боку, на відміну від польсько-українських відносин, також не існує історичних конфліктів, які могли би стати джерелом національної ворожнечі чи конфлікту в майбутньому. Скоріше словаки та українці — історично байдужі одне до одного» [10].

У 1990-ті рр. українсько-словацькі політичні відносини були позначені повільним розвитком, відсутністю визначеної стратегії співробітництва. А. Дулеба – директор САЗП

(м.Братислава) охарактеризував позицію Словаччини щодо України під час періоду прем'єрства В. Мечіяра (1993-1998 рр.) терміном «байдуже сусідство». Це можна пояснити тим, що у зазначений період урядові кола Словацької Республіки розцінювали Україну перш за все як «ворота до ринку Росії», тобто була зацікавленість лише у транзитних можливостях України [12, 35].

Доказом напруженості в українсько-словацьких міждержавних відносинах у 90-х рр. ХХ ст. стала відсутність упродовж 1996-1999 рр. посла Словацької Республіки у Києві, суперництво обох країн на виборах Голови 52-ї сесії ГА ООН у 1997 р. [5] та непостійного члена РБ ООН (Рада Безпеки) у 1999 р., запровадження двостороннього візового режиму, прийняття урядом України 4 жовтня 2000 р. рішення про денонсацію Україною міждержавної Угоди про передавання та приймання осіб через спільний державний кордон, суперечки з приводу плану будівництва газопроводу Ямал-2 тощо [6].

Певним досягненням у процесі побудови двосторонніх відносин між Україною і Словаччиною стало те, що наша країна виступила співініціатором резолюції про прийняття новостворених Словацької Республіки і Чеської Республіки до ООН у 1993 р. Словаччина, у свою чергу, у 1996 р. сприяла вступу України до ЦЕІ. Також важливу роль відіграла Спільна заява прем'єр-міністра України Є. Марчука і голови Уряду Словацької Республіки В. Мечіяра, оприлюднена у Києві 15 червня 1995 р. Зокрема, сторони домовилися про створення сприятливих умов для взаємної підприємницької, інвестиційної діяльності; будівництва міжнародних комунікацій на територіях обох країн; транзиту газу до Словаччини через територію України з Росії та Туркменістану [7].

З 1999 р. розпочалася активізація українсько-словацьких відносин. Це було пов'язано з обранням президентом Словацької Республіки Р. Шустера – прибічника зміцнення словацько-українського співробітництва. Р. Шустер у червні 2004 р. був нагороджений Орденом князя Ярослава Мудрого I ст. за визначний внесок у розвиток українсько-словацьких відносин.

У грудні 2000 р. прем'єр-міністр України В. Ющенко здійснив офіційний візит до Словацької Республіки, у процесі якого було підписано декілька угод. Згідно з домовленостями, було внесено зміни щодо організації візового режиму між двома сторонами; припинено Україною дію денонсації договору із Словацькою Республікою про реадмісію; передбачалося транспортування нафти з каспійського басейну до Європи через територію України та Словаччини [3, 42-45].

З офіційними візитами Словацьку Республіку відвідали міністр закордонних справ України А. Зленко (квітень 2001 р.), президент Л. Кучма (червень 2001 р.), а Україну в грудні 2002 р. – президент Словацької Республіки Р. Шустер. У жовтні 2001 р. було прийнято Стратегію розвитку відносин з Україною, в якій декларувалося, що національним інтересам Словаччини відповідає максимальне наближення України до НАТО та ЄС [8, 56]. Доказом цього стало підписання 21 березня 2003 р. Протоколу про взаємний доступ на ринки товарів та послуг між Україною та Словаччиною, що було обов'язковою передумовою набуття Україною членства в СОТ.

Після вступу Словацької Республіки до НАТО і ЄС у 2004 р. характер українсько-словацького політичного співробітництва дещо змінився. Розпочався другий етап міждержавних відносин наших країн (2004-2013 рр.).

Словаччина активізувала процес надання допомоги Україні в реалізації її євроінтеграційного курсу з позиції членства в Євросоюзі, заявляючи про готовність передавати набутий інтеграційний досвід, сприяти організації переговорного процесу з структурами ЄС. М. Дзурінда – прем'єр-міністр Словацької Республіки (1998-2006 рр.) у своєму виступі на щорічній конференції, присвяченій оцінці зовнішньої політики Словаччини (березень 2004 р.) вперше оголосив публічно, що Україна і Західні Балкани є новими пріоритетами зовнішньої політики Словаччини після вступу до НАТО (це також зазначено у щорічних звітах МЗС Словаччини за 2008, 2009 рр.). На думку словацького політика, Словацька Республіка має амбіції стати адвокатом України та країн Західних Балкан у ЄС і НАТО, щоб допомогти їм у проведенні реформ та розвитку громадянського суспільства. Зауважимо, що М.Дзурінда в рамках другого прем'єрства став активним прихильником політичних змін в Україні під час Помаранчевої революції [11].

Упродовж 2004-2008 рр. українсько-словацький політичний діалог на найвищому та високому рівнях значно активізувався, в результаті чого було підписано низку двосторонніх документів: «План допомоги Словацької Республіки Україні у виконанні Плану дій Україна - ЄС» (26 жовтня 2005 р.), «Словацько-українське співробітництво з виконання Плану дій Україна-ЄС на 2006 рік» (продовжено на 2007 р.), «Заходи українсько-словацького співробітництва у 2008 р. з метою наближення України до ЄС» (продовжено на 2009 р.), також офіційний документ Словацької Республіки «Внесок Словаччини у «Східне партнерство» [7, 6].

В зазначених документах були запропоновані конкретні напрями співробітництва і заходи між Україною та Словацькою Республікою з метою надання словацькими

урядовими і неурядовими організаціями експертної допомоги українським партнерам у реалізації Плану дій Україна-ЄС.

Незважаючи на існуючу позитивну динаміку розвитку двосторонніх відносин між Україною та Словаччиною в політичній та гуманітарній сфері, ще залишаються проблемні невирішені питання, про частину з яких вже зазначалося. Так, поряд з лібералізацією візового процесу продовжує існувати певний рівень відмов у видачі віз, дозволів на МПП українцям з боку словацьких дипломатичних установ. Тривожним сигналом є слабка інвестиційна активність України в Словаччині, при тому, що для реальної підприємницької діяльності в цій країні умови одні з кращих в Європі. Болючим та нерозв'язаним до сих пір залишається питання щодо фінансових розрахунків по КГЗКОР. Актуальним є питання задоволення культурно-освітніх потреб української національної меншини в Словаччині та словацької в Україні.

Складними є відносини між Україною та Словаччиною в транспортній сфері. Існуюча інфраструктура пунктів пропуску на українсько-словацькому кордоні розбудовується нерівномірно: чотири з п'яти пунктів пропуску розташовані на території Кошицького краю і лише один у Пряшівському краї («М. Березний – Убля»). Потребує зміни статусу пункт пропуску «Малі Селменці – Великі Селменці» з пішохідного на автомобільний. Необхідним є будівництво нового пункту пропуску «Уліч – Забродь», який сприятиме розвитку місцевого прикордонного руху. У подальшому це дало б змогу реалізувати проект «Карпатський туристичний шлях», який потрібний для економічного зростання гірських регіонів. Доцільними були б реконструкція пункту переходу «Ужгород – Вишне Немецьке», а також будівництво ще

одного автомобільного пункту пропуску «Соломоново – Чіерна», який поєднає в одне ціле четвертий європейський транспортний коридор [1, 69-70].

Таким чином, питання будівництва нових пунктів пропуску, визначення статусу існуючих потребують вирішення з боку державних органів влади і тіснішої співпраці зі словацькою стороною.

«Ми маємо спільний кордон з Україною, але багато хто забув, що за тим кордоном Україна, а не Росія». Так характеризувала ситуацію зі словацькою позицією щодо України парламентар Народної Ради Словацької Республіки під час дискусій, присвячених ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС. Росія — це окремих культурний пласт у словацькій колективній свідомості. Події придушення Москвою Празької весни в Чехословаччині в 1968 році не обов'язково мали однаково травматичний вплив на чеське та словацьке суспільство, а спротив диктатурі Кремля не став частиною словацького генетичного коду. В результаті, за даними опитувань, ставлення до російської агресії проти України більш індіферентне. Як і у випадку багатьох інших країн, Росії вдалось автоматично успадкувати все те, що репрезентує російську (в широкому смислі) культуру, яку в Словаччині поважають. За даними Євростату, Словаччина є четвертою країною-членом ЄС за кількістю школярів, які обрали російську мову як другу зарубіжну (після Литви, Естонії та Латвії), з 20,5 % у 2013 р. Тому в очах багатьох словаків більш жорстка позиція щодо російської агресії проти України прирівнюється до русофобії, і це грає на руку російській пропаганді в країні.

Починаючи з кінця 2015 року, експерти характеризують стан словацько-українських відносин як «медовий місяць» — принаймні в тому, що стосується політичної риторики. На

двосторонніх зустрічах Україна отримує високу оцінку від своїх словацьких партнерів, які зазначають, що українська влада протягом останніх двох років зробила прорив у реформах, імплементувавши значно більше реформ, ніж упродовж двох десятиліть. «Дружнім жестом» Словаччини називають українські високопосадовці реалізацію проекту «малого реверсу», який допоміг Україні диверсифікувати поставки енергоресурсів і зменшити залежність від Росії. Обидві країни спільними зусиллями виступають проти російського проекту «Північний потік-2». У дослідженні «European Foreign Policy Scorecard 2016» Європейської ради зовнішніх відносин Словаччина в питанні «Підтримка України» отримала найвищу оцінку «лідер» (разом з Данією, Швецією, Францією, Німеччиною, Польщею та Литвою), що було пов'язано в основному з реверсом газу. На питання «Хто є другом України в ЄС?» українська експертна спільнота висуває Словаччину на дев'яту сходинку, тобто в першу десятку країн, головним чином через реалізацію проекту реверсу.

На теперішньому етапі інтереси України і Словаччини збігаються в кількох напрямках.

Інтереси України щодо Словаччини полягають у таких сферах:

- політичній, що стосується насамперед вивчення уроків реформування та демократичного транзиту Словаччини, а також у питанні підтримки українських євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень;
- безпековій, що означає використання досвіду Словаччини щодо вступу в НАТО, досягнення взаємосумісності за НАТОвськими стандартами, а також участі в регіональних безпекових ініціативах;

➤ економічній, а саме у використанні переваг, які надає сусідство двох країн, посилення економічних зв'язків між прикордонними регіонами та використання нерозкритого потенціалу економічної взаємодії, зважаючи на ЗВТ між Україною та ЄС;

➤ енергетичній, що означає продовження і розширення реверсу природного газу зі Словаччини до України, реалізації проектів з енергоефективності та імплементації словацьких кращих практик у цій сфері тощо;

➤ гуманітарній, яка пов'язана зі словацькою гуманітарною допомогою, питаннями української меншини в Словаччині, транскордонною співпрацею тощо.

Інтереси Словацької Республіки щодо України полягають у тому, щоб:

✓ сприяти стабілізації політико-безпекової ситуації в Україні як елементі безпекової архітектури Центральної Європи;

✓ гарантувати стабільність на українсько-словацькому кордоні — єдиному кордоні з країною, що не є членом Шенгенської зони, а отже є ключовим щодо протидії нелегальній міграції та організованій злочинності;

✓ ефективніше використовувати потенціал економічної співпраці, зокрема між прикордонними регіонами, що стимулювало б економічне зростання східних регіонів Словаччини;

✓ забезпечити в особі України надійного партнера щодо транзиту російського природного газу в Європу, мінімізувавши спільними зусиллями можливості реалізації проектів, що обходять їх.

Не лише Київ перебуває в тіні Москви для Словаччини, а й Братислава — в тіні інших, пріоритетніших напрямів для Києва. Роль українського західного сусіда безпідставно

недооцінювалась. «Ми сприймали Словаччину лише як маленьку область на заході, неважливий пріоритет», — коментує український дипломат. Так, реверс природного газу став «новим подихом» двосторонніх відносин. Однак і тепер розуміння, що Україна та Словаччина є важливими політичними партнерами, на жаль, обмежується вузькими колами, частиною політичних істеблішментів та експертами. Незважаючи на те, що до шляху європейської інтеграції країн Вишеградської четвірки часто звертаються як до моделі для України, Словаччина продовжує залишатись найневідомішим із Вишеградської четвірки партнером [9].

Отже, упродовж досліджуваного періоду між Україною та Словацькою Республікою сформувалася багаторівнева система відносин, яка базується на принципах добросусідства, партнерства, потужній договірно-правовій базі і характеризується ефективною співпрацею між основними державними інституціями двох країн — президентами, парламентами, урядами, міністерствами.

Ми вважаємо, що реальний час, витрачений Словаччиною на підготовку до вступу до Європейського Союзу і до НАТО, включає період 1998-2004 рр. А за останнє десятиріччя Словацька Республіка стала однією з найуспішніших «нових» країн ЄС. Саме тому для України партнерство із Словаччиною є прикладом і логічним напрямом розбудови інтеграційної політики.

Підсумовуючи, зауважимо, що інтерес у багатоплановій співпраці між Україною і Словацькою Республікою є обоюстороннім і включає багато сфер суспільного життя та міждержавних відносин: політичну, економічну, безпекову, енергетичну, транскордонну та гуманітарну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайтанжи Г. Проблемні питання взаємовідносин Україна-Словаччина: аналітична записка / Національний Інститут стратегічних досліджень. Регіональний філіал в м. Ужгороді – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/496/>
2. Договірно-правова база українсько-словацьких двосторонніх відносин / Посольство України в Словацькій Республіці. – Режим доступу: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/legal-acts>.
3. Дулеба А. Словацько-українські відносини після 1991 року // Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України: аналітичні оцінки / Нац. ін-т стратег. дослідж. (Закарпат. філ.), Фонд ім. Ф. Еберта; за ред. кол.: В.І. Андрейко, О.С. Власюк, С.І. Мітряєва (голов. ред.). – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2003. – С. 34–47.
4. Зібрання чинних міжнародних договорів України / голов. ред. А.М. Зленко ; Міністерство закордонних справ України. – Київ : Ін Юре, 2001. – Том 4, кн. 1: січень-червень 1994 р. / уклад. К.Я. Кудрик [та ін.]. – 2004. – 972 с.
5. Політичні відносини між Україною та Словаччиною / Посольство України в Словацькій Республіці – Режим доступу: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/diplomacy>.
6. Там само. – Режим доступу: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/diplomacy>.
7. Справа №629. Спільна заява прем'єр-міністра України Є. Марчука і голови уряду Словацької Республіки В.Мечіяра. – Київ, 1995, 15 червня. – 3 с.
8. Черногор Я. Украина-Словакия // Украинская призма: состояние и перспективы отношений Украины с

соседними государствами. – Киев: Фонд Ф. Эберта, 2012. – С. 56–62.

9. «Ukrainian Prism: Foreign Policy 2015». Foreign Policy Council «Ukrainian Prism» and Friedrich Ebert Foundation, 2016. – P. 56. – Available at : <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/Prism-en.pdf>.

10. Alexander Duleba. Slovakia's foreign policy towards the Russian-Ukrainian conflict. In "Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict". Edited by Jacek Kucharczyk, Grigorij Mesežnikov. Heinrich-Böll-Stiftung. Warsaw, 2015. – P.163.

11. Duleba A. Slovakia's relations with Russia and Eastern neighbours» / A. Duleba // EU-Russian relations and the Eastern Partnership – Central-East European member state interests and positions, East European Studies, 1 / eds Zs. Ludvig. – Budapest : MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 2009. – P. 7–60.

REFERENCES

1. Haitanzhy, H. Problemni pytannia vzaiemovidnosyn Ukraina-Slovachchyna: analitychna zapyska [*Problematic questions of Ukraine-Slovakia relations: analytical note*]. Natsionalnyi Instytut stratehichnykh doslidzhen. Rehionalnyi filial v m. Uzhhorodi – Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/496/>

2. Dohovirno-pravova baza ukraïnsko-slovatskykh dvostoronnikh vidnosyn [*The contractual and legal basis of Ukrainian-Slovak bilateral relations*]. Posolstvo Ukrainy v Slovatskii Respublitsi. Retrieved from: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/legal-acts>.

3. Duleba, A. (2003) Slovatsko-ukraïnski vidnosyny pislia 1991 roku [*Slovak-Ukrainian relations after 1991*]. Dosvid krain Vyshehradskoi chetvirky na shliakhu do YeS: mozhlyvosti dlia Ukrainy: analitychni otsinky, 34–47.

4. Zibrannia chynnykh mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy [*Collection of current international treaties of Ukraine*]. 972.
5. Politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Slovachchynoiu / Posolstvo Ukrainy v Slovatskii Respublitsi [*Political Relations Between Ukraine and Slovakia / Embassy of Ukraine in the Slovak Republic*]. Retrieved from: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/diplomacy>.
6. Retrieved from: <http://slovakia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/diplomacy>.
7. Spilna zaiava premier-ministra Ukrainy Ye. Marchuka i holovy uriadu Slovatskoi Respubliky V. Mechiiara [*Joint statement by the Prime Minister of Ukraine E. Marchuk and the head of the government of the Slovak Republic V. Meciar*].
8. Chornohor, Ya. (2012) Ukrayna-Slovakia [*Ukraine-Slovakia*]. Ukraynskaia pryzma: sostoianye y perspektyvy otnoshenyi Ukrainy s sosednyimi hosudarstvami. 56–62.
9. Ukrainian Prism: Foreign Policy 2015. Foreign Policy Council «Ukrainian Prism» and Friedrich Ebert Foundation, 2016. — P. 56. — Retrieved from: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/Prism-en.pdf>.
10. Duleba, Alexander (2015) Slovakia's foreign policy towards the Russian-Ukrainian conflict. In "Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict". Edited by Jacek Kucharczyk, Grigorij Mesežnikov. Heinrich-Böll-Stiftung. Warsaw, 163.
11. Duleba, A. (2009) Slovakia's relations with Russia and Eastern neighbours». EU-Russian relations and the Eastern Partnership – Central-East European member state interests and positions, *East European Studies*, 1 / eds Zs. Ludvig. – Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 7–60.